

Kim Tui

Em

Prevela s francuskog

Ljiljana Mirković

Beograd, 2021

Reč *em* prvenstveno predstavlja mlađeg brata ili sestru u porodici; ili mlađeg od dvojice prijatelja, mlađu od dve prijateljice; ili ženu ako se odnosi na par. Želim da verujem kako reč *em* predstavlja homonim francuskog glagola *aimer*, /eme/, voleti, u zapovednom načinu:
voli, volimo, volite.

Rađanje istine

I ponovo rat. U čitavoj zoni sukoba, ono što je dobro uvlači se i smešta u pukotine zla. Izdaja upotpunjuje junaštvo, ljubav očijuka s napuštanjem. Neprijatelji napreduju jedni prema drugima imajući isti cilj – da pobede. U toj zajedničkoj vežbi, ljudsko biće će se pokazati istovremeno kao jako, ludo, odano, veliko, grubo, nevino, neupućeno, verujuće, svirepo, odvažno... Eto, zato je rat. Ponovo.

Istinu, ili bar istinite priče, ispričaću vam samo delimično, nepotpuno, približno. Zato što mi je nemoguće da vratim nijanse plavog neba u času kad marinac Rob čita pismo svoje dragane, dok u isto vreme, u trenutku predaha, lažnog mira, pobunjenik Vin piše pismo. Da li je nebo bilo azurno, majanskoplavo, možda pariskoplavo ili modrikasto? Kad je redov Džon otkrio spisak pobunjenika skriven u loncu brašna od manioke, koliko je tu bilo kilograma? Da li je brašno bilo pripremljeno? Kolika je bila temperatura vode kada je M. Ut bačen na dno bunara, pre nego što ga je narednik Piter živog spalio bacačem plamena? Da li je M. Ut bio upola težak kao Piter, ili bar za trećinu manje? Da li je Piter bio nervozan zbog svraba, pošto su ga izujedali komarci?

Tokom dugih noći nastojala sam da sebi dočaram Travisov poduhvat, stidljivost koju je osećao Hoa, Nikov strah, Tuanov očaj, rane od kuršuma kod jednih a pobe-
de drugih u šumi, u gradu, po kiši, u blatu... Svake noći, u ritmu kockica leda koje padaju u kutiju mog zamrziva-
ča, traganje bi me ošinulo porukom da moja mašta nika-
da neće uspeti da shvati potpunu stvarnost. Po jednom
svedočenju, neki vojnik se seća kako je video neprijatelja
dok ovaj poletno trči prema tenku i na ramenu nosi puš-
ku M67 dugačku 1,30 metara, a tešku 17 kilograma. Voj-
nik je pred sobom imao čoveka spremnog da umre kako
bi umirući usmrtio i svoje neprijatelje, čoveka spremnog
da pobeđu prepusti smrti. Kako zamisliti takvo samožr-
tvovanje, takvo bezuslovno pripadanje nečemu?

Kako sebi predstaviti majku koja nosi dvoje male de-
ce stotinama kilometara kroz džunglu, okačivši jedno
dete na granu da ga zaštiti od zveri dok prenosi drugo,
pa onda ovo drugo kači i vraća se po prvo da bi prevalila
isti put? Međutim, ta žena mi je glasom devedesetdvo-
dišnjeg borca opisala svoje mučno hodanje. I posle šest
sati razgovora nedostaje mi hiljadu pojedinosti. Zabo-
ravila sam da je pitam gde je pronašla konopce i nose li
deca još uvek na telu tragove vezivanja. Ko zna nisu li i
njene uspomene iščilele, ostavljajući samo jednu – ukus
divljih krtola koje je prethodno žvakala da bi nahranila
decu? Ko zna...

Ako vam se srce steže dok čitate ove priče o pred-
vidljivoj ludosti, o neočekivanoj ljubavi ili običnom ju-
naštvu, znajte da bi cela istina kod vas verovatno izazva-
la zaustavljanje daha ili osećanje sreće. Istina je u ovoj
knjizi nasumična, nepotpuna i nedovršena u vremenu
i prostoru. Da li je to onda uopšte istina? Prepuštam

vama da odgovorite na način koji je odjek vaše lične priče i istine. U međuvremenu, obećavam da ću u rečima koje slede poštovati izvestan red što se tiče upečatljivosti, a neizbežan nered u osećanjima.

Belo zlato kao krv curi iz rasekotina na kaučukovom drvetu. Vekovima, još od vremena Maja i Asteka, narodi Amazonije su prikupljali ovaj sok od kojeg su pravili obuću, nepromočive tkanine i balone. Kad su sirovinu otkrili Evropljani, najpre im je poslužila da prave elastične trake za podvezice. U osvit XX veka, potražnja je rasla munjevitom brzinom zahvaljujući umnožavanju automobila koji su izmenili izgled predela. Potrebe su najzad postale tolike, neophodne, da je trebalo proizvesti sintetički lateks, materijal koji zadovoljava sedamdeset procenata naših današnjih potraživanja. Uprkos svim naporima u laboratorijama da se veštački stvori, jedino prirodan, čisti lateks, čije ime znači suze stabla (*caa, ochu*), može da podnese ubrzanje, pritisak i tehničke amplitude kojima su izložene gume aviona i zglobovi kosmičkih raketa. Što uspešnije čovek ubrzava sopstveni ritam u skladu s rotacijom Zemlje oko Sunca i Mesečevim eklipsama, to mu je potrebniji prirodni lateks.

Zahvaljujući elastičnosti, otpornosti i nepromočivosti, prirodni lateks obavija naše udove kao druga koža kako bi nas zaštitio od neželjenih posledica. Za vreme Francusko-pruskog rata 1870. i sledeće godine, broj polnih bolesti u vojničkim trupama porastao je sa manje

od četiri procenta na više od sedamdeset pet. Kasnije, za vreme Velikog rata, nemačka vlada je dala prvenstvo proizvodnji kondoma da bi se zaštitili vojnici, iako je vladala velika nestašica kaučuka.

Meci svakako ubijaju, ali možda ubija i želja.

Aleksandar

Aleksandar je bio vičan disciplini koju je trebalo nametnuti broju od 6.000 njegovih dronjavih vijetnamskih *kulija*. Njegovi radnici su bolje od njega znali kako treba zabosti sekiricu u stablo kaučukovog drveta, osamdeset pet stepeni u odnosu na vertikalnu, da bi pocurile prve suze. Bili su brži od njega pri postavljanju činija od ljudske kokosovog oraha namenjene da sakupljaju kapljice lateksa nagomilane na donjem uglu rane. Aleksandar je zavisio od njihove postojanosti, mada je znao da njegovi zaposlenici koriste noć da bi se šapatom dogovarali o pobuni, prvo protiv Francuske, potom protiv njega, a preko njega, protiv Sjedinjenih Država. Danju je morao da pregovara s američkom vojskom o broju stabala koje će poseći da bi prošli kamioni, džipovi i tenkovi u zamenu za zaštitu od bombi i prosipanja defolijanata na lišće drveća.

Kuliji su znali da kaučukova stabla više vrede od njihovih života. Skrivali su se pod raskošne krošnje još neoštećenog drveća, zaposlenici, pobunjenici ili i jedni i drugi zajedno. Aleksandrova noćna mora da će se jednom probuditi pred prizorom zapaljene plantaže ostajala je skrivena pod odelom od sirovog lana. Strah da će ga ubiti na spavanju savlađivao je okruživši se

slugama i mladim ženama, njegovim *con gáí*, nevenčanim suprugama.

Onih dana kada je cena kaučuka padala ili kada bi na putu ka luci kamioni s balama kaučuka upali u zasedu, Aleksandar je krstario duž drvoreda tražeći nečiju ruku nežnih prstiju koji bi otvorili njegovu pesnicu, neki poslušan jezik koji bi mu oslobodio stisnute zube, uzano međunožje koje bi u sebe primilo njegov bes.

Iako nepismena i nesposobna da sanja o putovanju izvan granica Vijetnama, većina kulija shvatala je da sintetički kaučuk osvaja teren u dalekom svetu. Strahovali su kao Aleksandar, što je podstaklo neke od njih da napuste plantažu i preduzmu novi put u gradove, u velike centre u kojima prisustvo Amerikanaca, ubrzo na desetine hiljada, nudi nove mogućnosti, drugačije načine života i smrti. Neki će pronaći sebe kao prodavce konzervirane šunke, naočara za sunce ili narova. Oni vični da brzo osvoje muzikalnost engleskog jezika postaće prevodioci. Najzad najhrabriji birali su svoj nestanak u tunelima iskopanim ispod koraka američkih vojnika. Umirali su kao dvostruki agenti, između dve linije fronta ili četiri metra ispod zemlje, raskomadani bombama ili izjedeni larvama insekata koje su im se zavlčile pod kožu.

Aleksandar je zaurloao onog dana kada je shvatio da je zaprašivanje susednih šuma narandžastim agensom zatrovalo i četvrtinu stabala na njegovoj plantaži, a da je njegovog nadzornika zaklao na spavanju jedan komandos iz komunističkog pokreta otpora.

Na putu između besa i obeshrabrenja našla mu se Me, na kojoj se ispraznio i olakšao očaj.

U vreme kolonizacije Francuska je Indokinu, zajedno sa Vijetnamom, smatrala više zonom privredne eksploatacije nego kolonijom za naseljavanje. U trku za kaučuk uspela je da uđe sadeći kaučukovo drveće. Trebalo je mnogo napora da se usred šikare zadrže zemljoradnici koji će čupati šume bambusa sa rizomima gusto isprepletanim u zemlji, da bi potom posadili stabla kaučuka, pre nego što počne zorom da se ubira njihov sok. Svaka kapljica dobijenog lateksa plaćena je kapljom krvi ili znoja. Kaučukovo drvo moglo je da krvari dvadeset pet do trideset godina, dok je svaki četvrti od osamdeset hiljada kulija na plantažama propadao mnogo pre. U šuštanju lišća, u šapatu grana i u dahu vetra hiljade mrtvih još traže odgovor na pitanje zašto su njihovu tropsku šumu zamenili drvećem iz Amazonije, zašto su ih sakatili, zašto su morali da na glavi nose strance, te krupne ljude tako bledih obraza i dlakave Kobe, koji ni po čemu nisu ličili na njihove pretke koščatih tela i kose crne kao abonos.

Me je imala bakarnu kožu kao kuli, Aleksandar se držao poput gospodara, kralja na svom imanju. Aleksandar je Me susreo u jaroosti, a ona Aleksandra u mržnji.

Kuli

Ovu su reč u prošlom veku koristili u mnogim zemljama na pet kontinenata. Najpre i pre svega, označavala je radnike iz Kine i Indije, koje su iste lađe sa istim kapetanima prevozile kao u doba trgovine robljem.

Pristigavši na odredište, kuliji su naporno kao stoka radili na plantažama šećerne trske, u rudnicima, na izgradnji železničke pruge, a često su umirali i pre isteka petogodišnjeg ugovora, ne primivši obećanu im i sanjanu platu. Kompanije koje su organizovale ta putovanja u jednom pravcu unapred su prihvatale da će dvadeset, trideset ili četrdeset procenata „robe“ nestati na putu preko mora. Indusi i Kinezi koji su preživeli do kraja ugovora u britanskim, francuskim i holandskim kolonijama naselili su se na Sejšelimima, u zemlji Trinidad-i-Tobago, na ostrvima Fidžiju, Barbadosu, Gvadaluپی, Martiniku, u Kanadi, Australiji, Sjedinjenim Državama... Pre revolucije na Kubi, najveća kineska četvrt Latinske Amerike nalazila se u Havani.

Za razliku od indijskih kulija koji su u svojim redovima imali i žene pobegle od nepravednih muževa i nepodnošljivog stanja, kineski kuliji su bili bez žena: Kineskinje se nisu hvatale na tu udicu. Kinezi koji su se iselili u daleke kolonije, bez mogućnosti da se vrate u

zavičaj, tešili su se u naručju domaćih žena. Oni koji su se oduprli samoubistvu, preživeli uprkos lošoj ishrani i zlostavljanju, organizovali su se da izdaju novine, stvaraju klubove i otvaraju restorane. Pošto su se ti ljudi rasuli širom planete, prženi pirinač, soja-sos i *wonton* supa s punjenim testom postali su čuveni u čitavom svetu.

Što se indijskih kulija tiče, jedan od trojice imao je priliku da se udvara nekoj Induskinji koja se takođe upustila u pustolovinu, što je remetilo status žena i razliku u kastama. Ženama je omogućeno da biraju, čak da prime miraz umesto da ga donesu. Ova ženska moć uplašila je muškarca da neće naći ženu, ili da će je izgubiti. Pretnja je dolazila od suseda, prolaznika i samih žena. Neki muškarci su svoje žene držali u kući kao u sefu, drugi su ih obmotavali onako kako se trakom uvija kutija za poklon. A kada se ženska moć suoči s muškim strahom, rezultat je koban – smrt.

Kineski i indijski kuliji, slično robovima, pomereni su iz svog prirodnog staništa, dok su vijetnamski kuliji ostajali kod kuće u istim uslovima koje su nametnuli pridošli kolonizatori.

Aleksandar i Me

Me je pristupila sa zaduženjem da se ubaci na Aleksandrovu plantažu. Bila je srećna što je svakoga dana mogla da spase nekoliko stabala. Načinila bi suviše dubok rez, što bi omelo stablo da ponovo curi, da opet krvari za gazdin račun. Ustajala je svakog jutra u četiri da pokaže svoju patriotsku ljubav, uništavajući gazdu Aleksandra, osudivši njegovo imanje na lagano umiranje: jednom jedno drvo, jednom jedan rez, kao što su radili kineski carevi. *Death by a thousand cuts*. Smrt uz hiljadu rezova.

Kad se zaljubila u Aleksandra, njena misija bila je završena.

Aleksandar je Me odvuкао za kosu do spavaće sobe. Zapovedio joj je da uradi sve ono što su radile njegove *con gái*. Me, ne samo da je to odbila, nego je čak skočila na njega sa sekiricom u ruci, spremna da mu preseče grlo četrdeset pet stepeni u odnosu na vertikalu.

Me je nameravala da ubije Aleksandra, ili bar da ga otera sa imanja, pa i iz zemlje. Aleksandar je bio stari vuk, očvrstnuo zahvaljujući bogatstvu lateksa, ubodima crvenih mrava i toplim vetrovima koji su osmudili njegovu galsku kožu.

Ovaj trenutak je čekala od samog dolaska na plantažu. Podstaknuta željom da ubije, da osveti svoj narod,

ustremila se na Aleksandrove oči koje su bile kao dve loptice od žada. Me se pokolebala pred njegovim mirnim pogledom. Njen buntovnički zanos najednom se zaustavio jer joj se iznenada pričinilo da se vratila u rodni grad, u zeleni gusti mir zaliva Ha Long. Što se Aleksandra tiče, previše umornog zato što ga niko ne voli, prepustio joj se u nadi da će naći odmor, da će to biti kraj vekovnoj borbi koja se odvijala na ovoj tuđoj zemlji, a koja je silom prilika postala njegova.

Da su istraživači nanjušili priču o ljubavi između Me i Aleksandra, možda bi stokholmski sindrom nazvali sindromom Tai Nin, Ben Kui, Ksa Kam... Ali odlučna mlada devojka, opsednuta dužnošću, nije se plašila ljubavi i ludosti koje ona donosi. Nije znala da zanosi srca zaslepljuju više nego podnevno sunce, bez opomene i bez logike. Ljubav, poput smrti, nema potrebe da kucne dva puta kako bi je čuli.

Taj udar groma koji se pretvorio u ljubav između Me i Aleksandra vremenom će pocepati njihovu okolinu. Idealisti i romantične sanjalice voleli bi da u tome vide mogućnost nekog boljeg sveta koji spaja i prepliće. Realisti i oni vrbovani osudili bi bezbrižnost, odnosno neopreznost, ako se granice izmešaju i zamene uloge.

Na tom mestu bliskosti i suparništva, rođenje male Tam, deteta gazde i njegove radnice, ipak je delovalo svakodneвно i obično.